

Sanal ekonominin bataklığına kurutmak uzun zaman alabilir...

'Görünmez el' kayıp

Son yıllarda üretim ekonomisinde karşılığı olmayan sanal ekonominin yarattığı bataklık, açıklanan paketlerle kurutulmaya çalışılıyor. Reel sektördeki her 1 dolar için finans piyasasında 20 katı işlem yapılmasının sonucu 'görünmez el' kaybolmuş durumda.

USİAD Ekonomi Politikaları Çalışma Grubu

bilgi@usiad.net

İkinci Dünya Savaşı sonrası sağlanan hızlı ekonomik büyüme, güçlü sendikal hareket sayesinde yaratılan satın alma gücü artışı, batı toplumlarında sosyal refahı arttırdı. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak sanayide otomasyon da arttı bu gelişmeye bağlı olarak beyaz yakalı işçiler çoğaldı ve hizmet sektörü büyüdü. Özellikle orta ve alt gelir gruplarının satın alma güçlerinin artmasıyla zenginleşen ve giderek büyüyen ve tekelleşen bir teknolojik bilgi stokuna sahip olan batı toplumları 19. yüzyıldan beri sanayilerinin temelini oluşturan kömür, demir-çelik, çimento gibi köklü sendikal örgütlenmenin olduğu çevre kirlenici sanayilerinin önemli kısmını gelişen ülkelere devrettiler. Teknoloji ile insanlardaki bir üst sınıf özleminin birleşiminden oluşan "markalar" kendilerini dünya pazarlarında koruyacak hukuki bir alt yapı geliştirdiler.

GÖÇMEN İŞÇİLER

Toplumdaki sosyal mobilitenin yukarı gelir seviyelerine doğru hareketlenmesi nedeniyle daha az nitelik gerektiren düşük ücretli işlerde çalışacak kişi bulmakta çekilen sıkıntı "kaçak" göçmen işçilerle çözüldü. Statülerinden dolayı daha az talepkar olan ve sendikal değil etnik temelde örgütlenen yeni bir işçi sınıfı, zenginleşen batılı işçi sınıfının boşalttığı varoşları doldurdu. Paris'in çöpçülerinin Arap kökenli, Amsterdam havaalanının temizlik işçilerinin Molukka'lı olması gibi örnekler bu yeni taşeron kast sistemine işaret etmektedir.

1980'lere kadar neredeyse tam istihdam seviyelerinde büyüme sağlayan ekonomiler, 1980'lerden sonra aynı büyüme hızlarını çalışan kesimin tepesinde bir kılıç gibi sallanan işsizlikle sağlar oldular. Hiç bitmeyen işsizlik tehlikesi sayesinde tüm dünyada sendikasılaşma, taşeron kullanma ve fason üretim yaygınlaştı ve üretim maliyetlerinde emek aleyhine bir maliyet düşüşü yaşandı.

Sermaye dolaşımında küreselleşme, emek dolaşımında ulus-devlet, mal dolaşımında bazen küreselleşme bazen de ulus-devlet prensiplerinin uygulanması Batı'daki zenginliğin gerektiğinden fazla artmasına neden oldu.

Teknolojik bilgi birikiminde yaşanan nispi tekelleşme markalaşma sürecini hızlandırdı. Teknoloji ve satış-pazarlama ağını kontrol eden "markalar" ürünlerini dünyanın uygun gördükleri herhangi bir yerinde üretmek maliyetlerini iyice düşürdüler. Biçimsel olarak mütakabiliyet esası getirildi. Bir Almanın Kongo'da yatırım yapması veya bir mülk satın alabilmesine karşılık bir Kongolunun da Almanya'da yatırım yapabilmesi veya mülk alabilmesi eşitlik olarak algılandı. Kar paylarının çok daha düşük olduğu sanayi ara girdilerinin üretimi ise neredeyse tamamen gelişen ülkelere kaldı.

Özellikle 1970'li yıllardan itibaren dünya ticaretinin hızla artması yeni altyapı değişikliklerini beraberinde getirdi. 1944 yılından beri Bretton Woods prensipleriyle yönetilen para sistemi dünyada ABD'nin karşılayabileceğinden daha fazla dolar dolaşmaya başlayınca ABD'nin dolara karşılık altın tutamayacağını açıklamasıyla 1971 yılında terk edildi. ABD doları artık çıpasız hatta şamandırasız bir para birimi olarak ABD'nin ihraç malı bir ürünü oldu. Karşılığı olmasa da ABD ekonomisinin ve

ABD'deki servet birikiminin büyüklüğü Dolar'ın dünya para birimi olarak kullanımına devam edilmesini sağladı. Esas olarak kağıt paraların uzun süreden beri belirli bir kıymete karşılık olarak basılmadığı bilinen bir gerçektir. Amerikan Merkez Bankasının kestiği ve eskiden kısmen karşılığı olan çeklerin (dolar) kıymetli maden olarak tamamen karşılıksız olduğu resmen kabul edildi; karşılık olarak sadece ABD ekonomisinin itibarı kaldı.

1980'lerin küreselleşme rüzgarlarının arkasında kendine tam bir özgürlük arayan finans aristokrasisi kendisini sıkan Üretim'den uzaklaşma sürecine girdi. Yapısı itibarıyla üretici sermayeyle arasında doğal bir kot farkı (borçlu-alacaklı) oluşan finans sermayesi küreselleşmeyle birlikte iletişim teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeden de büyük ölçüde faydalanarak biçimsel olarak uluslar ötesi oldu. ABD'de 1929 krizinden sonra çok sayıda bankanın batması sunucunda çıkarılan Glass-Steagall kanunu yatırımcı bankalar ile mevduat bankalarını ayırmıştı; yatırım bankaları mevduat toplayamıyor, mevduat bankaları da portföylerinde menkul kıymet bulunduramıyorlardı. 1999 yılında Glass-Steagall kanununun kaldırılmasıyla birlikte mevduat bankaları da birer hedge fon gibi çalışmaya başladılar ve reel sektörle olan bağlantılarını biraz daha zayıflattılar. 2007 yılına gelindiğinde büyük bankaların karlarının yüzde 30 ile yüzde 40'ı menkul kıymet ve fon yatırımlarından oluşuyordu.

ÜRETİMDEN KOPUK YAPI

2000'li yıllarda dünya ekonomisine baktığımız zaman görünen manzara şöyle idi;

- İsim hakları gittikçe artan oranda korunan markalar ve onlara bağlı seyahat eden teknoloji,
- Özelleştirmeler aracılığıyla ucuz fiyatlardan çok uluslu şirketlere devredilen fabrikalar,
- Emeğin örgütlü olmadığı ama her türlü istihdamın baş tacı edildiği düşük gelirli ülkelere kaydırılan üretim ve buna bağlı taşeronlaşma,
- Kısmen "ekonomik veya siyasi birlik" mevzuatları, kısmen istenilen ürünlere uygulanan gümrükler, kısmen de ileri teknoloji tekeliyle korunan zengin ekonomik bölgeler,
- Ulus-devlet sınırlarına hapsolmuş işgücü,
- Sınır dışı edilme tehdidi altında yaşayan göçmen ve kaçak işçiler,
- Her türlü mal, hizmet ve değerın pazarlanabildiği bir dünya,
- Turizm yorgunu şehirler, bedavaya turizm cennetleri,
- Dünyanın her yerine seyahat edebilen, üretimden kopmuş ve kendine yatırım yapıp para kazanan finans sermayesi,
- Reel sektörde kullanılan her 1 dolara karşılık bunun yirmi misli işlem gerçekleştiren finans piyasaları,
- Arada sırada yalpalasa da sürekli şişen, rekordan rekora koşan borsalar.

Üretimden kopan ve gittikçe artan oranda sanallığa sapan dünya ekonomisi, ortalığı düzeltmesi beklenen "görünmez el" yetişip durumu kurtarmayınca önce karmaşaya, sonra da kaosa sürüklendi. Finansal sisteme olan güven bunalımıyla başlayan kriz reel sektörü de dibe çekiyor.

Dünya ekonomisi, kriz anında bile devlet müdahalesine "sosyalizm mi geliyor" diyecek kadar ideolojikleşmiş neo-liberal politikalardan kurtulup tekrar üretim odaklı bir ekonomik sisteme geçebilecek mi, yoksa yama yapıp yola devam mı edecek?

Yoksa görünmez el Üretim mi?